Kriminalomsorgen region øst

Kriminalomsorgsdirektoratet

Deres ref:	Vår ref:	Dato:
	202014218-9	06.11.2020

REGION ØST - SVAR PÅ HØRING NOU 2020:5 LIKHET FOR LOVEN – LOV OM STØTTE TIL RETTSHJELP (RETTSHJELPSLOVEN)

Vi viser til Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) sin oversendelse av høring NOU 2020:5 Likhet for loven – lov om støtte til rettshjelp (rettshjelpsloven) i brev av 16. september 2020. Fristen for å komme med innspill er satt til 6. november 2020.

Høringen er blitt oversendt til alle enhetene i region øst. Vi har fått svar fra Bredtveit fengsel og forvaringsanstalt og Ila fengsel og forvaringsanstalt. Enhetenes høringsuttalelser følger vedlagt.

Kriminalomsorgen region øst er svært positiv til at det er foreslått en rettshjelpsordning for innsatte i fengsler. Som det fremgår av utredningen er innsatte i en særlig sårbar situasjon med et stort dokumentert rettshjelpsbehov. Kriminalomsorgen kan fatte inngripende vedtak overfor den enkelte og avslå søknader av stor betydning for soningsprogresjonen og tilbakeføringen til samfunnet.

Vi er også av den oppfatning at økt rettshjelp vil kunne bidra til en bedre kriminalomsorg. Det er dessverre flere nye eksempler på at det er konstatert menneskerettighetsbrudd i norske fengsler etter at innsatte har fått bistand fra advokat. Tilsynsrådsordningen som skal føre tilsyn med fengslene har i mange år vært omdiskutert og er vurdert å ikke fungere tilfredsstillende. Sivilombudsmannen har i sine besøk i fengslene gjort en rekke kritikkverdige funn, og den omfattende bruken av isolasjon har resultert i en særskilt melding til Stortinget i juni 2019. En rettshjelpsordning for de innsatte vil derfor være en viktig og nødvendig rettsikkerhetsgaranti.

I utgangspunktet mener vi at kriminalomsorgens veiledningsplikt i stor grad burde kunne avhjelpe innsattes rettshjelpsbehov når det gjelder informasjon om regelverk, praksis og fremgangsmåte i en søknads- og klageprosess. Alle innsatte skal ha en kontaktbetjent som har et særlig ansvar for å gi den innsatte informasjon om fengslet, samt rettigheter og plikter. De økonomiske kuttene som kriminalomsorgen har vært utsatt for de siste årene, har imidlertid ført til at det er færre ansatte på jobb i fengslene med flere arbeidsoppgaver. En konsekvens av dette er at det vil kunne være mindre tid for kontaktbetjenten til veiledning og klagebistand.

Kriminalomsorgen region øst

Postadresse: Postboks 694, 4302 Sandnes
Besøkadresse: Solheimsgata 21, 2000 Lillestrøm
Telefon: 21 53 73 00
Telefaks:
Org.nr: 982 349 419
Saksbehandler: Maria Kristin Rydland
E-post: postmottak-8100@kriminalomsorg.no

Saksbehandlere både på lokalt og overordnet nivå skal òg kunne bistå innsatte med juridisk veiledning, men dette begrenses også av manglende ressurser. Kriminalomsorgen har i likhet med andre offentlig etater over år fått reduserte budsjetter som følge av Avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen (ABE-reformen). Reformen har som mål å effektivisere offentlig forvaltning. Kriminalomsorgen hadde i utgangspunktet ikke en stor administrasjon. Budsjettkuttene over år, som fortrinnsvis skal skje i administrasjon og ledelse, har flere steder i kriminalomsorgen ført til en reduksjon i juridiske årsverk og saksbehandlerkapasitet. Flere av enhetene i kriminalomsorgen er sterkt underbemannet på juridisk kompetanse, noe som gir seg utslag i lang saksbehandlingstid og at saker som ideelt sett burde vært behandlet av jurister, blir delegert til andre ansatte med annen fagbakgrunn. Det er også for lite juridisk kapasitet til å sørge for grundig opplæring og kursing av ansatte som skal fatte beslutninger, og lite kapasitet til å gjennomføre kvalitetskontroll og forvaltningstilsyn av de vedtak og beslutninger som enhetene fatter. Et annet viktig grep for å styrke innsattes rettsikkerhet er derfor å sikre at kriminalomsorgen til enhver tid har tilstrekkelig juridisk kompetanse til å saksbehandle og besvare søknader og klager innen rimelig tid.

Vi er imidlertid enig med utvalget i at det vil kunne være vanskeligere for forvaltningen å gi veiledning i form av hjelp til å argumentere for at vedtaksorganets vurderinger er uriktig. Dette har også sammenheng med at kriminalomsorgen fort vil kunne betraktes som en motpart av de innsatte ved avslag eller når det fattes et inngripende vedtak, og mange innsatte vil ha lite tillit til klageorganets uavhengighet. Vi mener at innsattes behov for rettshjelp først og fremst vil være i forbindelse med en klagesak.

Etter utvalgets vurdering vil en rett for innsatte til rettshjelp i avgrensede sakstyper ikke innebære effektiv rettshjelp, fordi rettshjelpsbehovet varierer mye på tvers av ulike typer vedtak og inngrep. Vi deler imidlertid Ila fengsel og forvaringsanstalts bekymring dersom ordningen med fri rettshjelp skal omfatte alle sakstyper ved alle prosesstrinn, og at dette ikke vil være en hensiktsmessig bruk av offentlige ressurser. Nettopp siden det er så stor variasjon mellom sakene mener vi at innsatte ikke automatisk bør ha krav på fri rettshjelp i alle typer saker under straffegjennomføringen.

Vi synes at det er en spennende idé å opprette en spesiell advokatordning for fengslene. Forslaget med at en gruppe advokater inngår i ordningen innebærer at innsatte vil kunne få rettshjelp fra en advokat med spesiell kompetanse innenfor straffegjennomføringsrett og som kan se flere saker i sammenheng. Dersom advokatordningen koordineres med tilsynsrådene, og det etableres et samarbeid med rettshjelpstiltak som driver med oppsøkende virksomhet i fengslene vil også ordningen kunne nå bredere ut. I tillegg vil det kunne gjøre det enklere for advokatene å få prioritert rettshjelp i spørsmål som gjelder mange innsatte, eller i de sakene som har størst betydning for den enkelte, slik utvalget foreslår. Uten begrensninger i hvilke saker som kan gi rett på fri rettshjelp, vil det likevel kunne bli vanskelig for advokatene å gjøre riktige prioriteringer, og vi mener at det er viktig at det ikke bare er de som roper høyest og som gjerne er de mest ressurssterke som prioriteres.

Den foreslåtte advokatordningen bør heller ikke bare gjelde innsatte i fengsler. Vi mener at det bør vurderes om ordringen også skal omfatte forvaringsdømte som er prøveløslatt til kommunal boenhet eller institusjon i medhold av straffeloven § 45 første ledd bokstav c (den såkalte refusjonsordningen). Dette er gjerne domfelte med lettere psykisk utviklingshemming, som er etablert i tiltak som drives av private aktører. De prøveløslatte er ofte underlagt strenge regimer, men låste dører, alarmer på alle utganger, begrensinger i bruk av internett, telefon, røyking, bruk av sosiale medier og lignende. Flere av disse prøveløslatelsene har klare likhetstrekk med fengselsopphold og gode grunner taler for at også denne gruppen bør omfattes av ordningen.

Forslaget synes videre å forutsette at innsatte selv henvender seg til en advokat og ber om bistand. Dette vil kunne medføre at de mest sårbare og utsatte innsatte, som kanskje har størst behov for rettshjelp, ikke vil få nødvendig hjelp og bistand. Det er mange innsatte i fengsel som har store utfordringer med språk, lese- og skrivevansker, psykisk helse og lignende – og som ikke vil fanges opp gjennom en slik ordning. Særlig i lys av isolasjonsproblematikken i kriminalomsorgen mener vi at det bør foretas en grundig vurdering av innsattes rettsikkerhet og rett til fri rettshjelp i saker som gjelder bruk av tvangsmidler og utelukkelse.

I tillegg til den foreslåtte advokatordningen, som vil kunne bistå innsatte generelt i prøving av beslutninger og vedtak som fattes under straffegjennomføringen, mener vi at det bør etableres en ordning med fri rettshjelp hvor innsatte automatisk får oppnevnt en advokat der kriminalomsorgens vedtak om utelukkelse og bruk av tvangsmidler overstiger fastsatte frister. Vi erfarer at de innsatte som på grunn av sin atferd blir underlagt denne type inngripende beslutninger over lang tid ikke er i stand til å ivareta seg selv, klage eller be om bistand. Det hører til sjeldenhetene at disse innsatte har en aktiv advokat som bistår innsatte med å klage på beslutningene, enten det gjelder kriminalomsorgens vedtak eller manglende overføring til psykisk helsevern eller rask utskrivning. Det har gjennom søksmål mot staten i ettertid blitt avdekket mangler i de vurderingene som ble foretatt i forbindelse med kriminalomsorgens tvangsbruk, utelukkelse og den helsehjelpen som ble gitt. Innsattes rettssikkerhet må bedres i disse sakene og vi mener at dette bør skje gjennom en lovfestet rett til advokatbistand. Denne retten til fri rettshjelp bør også omfatte deler av helselovgivningen.

Med hilsen

Brit Kari Kirkeeide
assisterende regiondirektør

Maria Rydland
rådgiver

Dette brevet er godkjent elektronisk i kriminalomsorgen og har derfor ingen signatur.